

Цыху Хуэфащэхэм Теухуа Дунейпсо Джэпсалъэ

Дунейпсо къэрал зэгухъэныгъэм и зэхуэсу 1948 гъэм дыгъэгъазэм и 10-м щылам кыщаштащ 217 А (III) зи бжыгъэ унафэмклэ.

Дунейпсо Къэрал Зэгухъэныгъэм (ДКъЗ) и Зэхуэсым егъэлур;

Дунейпсо цыхугъэм кыыхиубыдэ дэтхэнэ зы цыхури зэгухъэныгъэри;

мы джэпсалъэр сытым щыгъуи я нэгум щлагъэтурэ мыбы кыщыхэщ цыху хуэфащэхэмрэ хуитыныгъэхэмрэ я нэлэ зэрытрагъэтым, хуащл лъытэныгъэм егъэджэныгъэ-гъэсэнныгъэ гъуэгуклэ зрагъэужьыну;

хэгъэгу клуэцлхэми дунейпсоми клуэхуклэ нэхъри зыщызужь амалхэр зыхуагъэщхъэпурэ мы зэгухъэныгъэшхуэм хэт къэралхэм езым я лъэпкъхэри, я унафэм щлагъэт нэгъуэщл къэралхэм я лъэпкъхэри кызэщлиубыдэу, дунейпсом и дэнэ щыпллэ мы цыху хуэфащэхэмрэ хуитыныгъэхэмрэ лъэщу щызрагъэклуэным, кыщаштэным, шагъэзэщлэным хуцлэкъунхэу,

цыху хуэфащэхэм теухуауэ жылагъуэхэми лъэпкъхэми я зэхуэдэ идеал щапхъэхэр къэзыгъэуэв мы дунейпсо джэпсалъэр.

1-нэ пычыгъуэ

Цыху псори щхъэхуиту, я щыхъымрэ я хуэфащэхэмрэклэ зэхуэдэу къальхур. Акъылрэ зэхэщлыкл гъуазэрэ ялэщи, зыр зым зэкъуэщ зэхэщлэ яку дэлъу зэхуцтыт хуейхэщ.

2-нэ пычыгъуэ

Дэтхэнэ зы цыхури зэхуэдэу хуитщ мы джэпсалъэм хэт цыху хуэфащэхэмрэ хуитыныгъэхэмрэ зыхуигъэщхъэпэну, зыщыщ расэм, и фэм, цыхубз-цыхухъуу зэрыщытым, и бзэм, иыгъ диным, политичнэ е нэгъуэщл еплъыклэу илэм, лъэпкъыу е цыху гупу кызыхэклам, мылкъуу илэм, кыщалъхуа-кызыдалъхуам емылбытауэ зэхэгъэжыншэу, хуэгъэклуэтэныгъэншэу.

Къинэмышлауэ, къэрал щхъэхуити, нэгъуэщлым и унафэ щлэти, щхъэхуитыжныгъэ (автономие) зимыли, нэгъуэщлу зы щхъэхуитыныгъэ лъахъэ зытелъи, сыт хуэдэрей къэралым и цыхуу щытми дэтхэнэ зы цыхум зэхэгъэжныгъэ хуащл хъунукъым зыщыщ къэралым и политичнэ е юридическэ системэ е дунейпсо къэралхэм я зэхуакум щилэ статусым кыыхэклыу.

3-нэ пычыгъуэ

Псэуныр, щхъэхуитыныр, шынагъуэншагъэр хэти и хуэфащэщ.

4-нэ пычыгъуэ

Хэти пщыллыу плъытэ е пщыллыплэ ибгъэт хъунукъым, сыт хуэдэ щыклэуи пщыллыгъэр, пщылл щэн-къэщэхуныр зыми хуэбдэ мыхъуну къуэдыщ.

5-нэ пычыгъуэ

Хэти лъэщыгъэ епхьэллэ хъунукъым, залымыгъэклэ, цыхугъэм къемызэгъу е и напэр зыгъэулыиин хуэдэклэ удэзеклуэ, апхуэдэ тезыр теплъхъэ хъунукъым.

6-нэ пычыгъуэ

Хэти хуэфашцэ дэнэ щыпӀи цӀыхуу, юридическэ лицоуэ кыщалътэнэу.

7-нэ пычыгъуэ

Дэтхэнэ зы цӀыхури кӀэрал хабзэм и пашхӀэ щызэхуэдэщ икӀи кӀэрал хабзэм кӀэхъумэныгъэхэр зэхэгъэжыншэу, я зэхуэдэу зыхуагъэщхӀэпэнэу хуитщ. зэхэгъэжыншэу, зэхуэдэу хуэфашцэ мы джэпсальэм кӀемызэгъ, зэхэгъэж зыхэлъ ӀуэхущӀафэхэми, апхуэдэ ӀуэхущӀафэм сыт хуэдэуи тегъэгушхуэнми кыщахъумэнэу.

8-нэ пычыгъуэ

Дэтхэнэ зы цӀыхум хуитыныгъэ иӀэщ хабзэ нэхъыщхӀэм е кӀэрал хабзэм кырипэс цӀыху хуэфашцэхэр зыкӀутэ ӀуэхущӀафэ кыщыхъукӀэ хуитыныгъэ зиӀэ хеящӀэхэм зыхуигъэзэнэу, зыкӀыргъэхъумэнэу.

9-нэ пычыгъуэ

Дэтхэнэ зы цӀыхури лажьэ имыӀэу яубыд, ягъэтӀыс е егъэзыгъэкӀэ нэгъуэщӀ цӀыпӀэ яху хъунукъым.

10-нэ пычыгъуэ

Дэтхэнэ зы цӀыхуми хуитыныгъэ иӀэщ и хуэфашцэхэр, и хуитыныгъэхэр щаубзыхукӀэ икӀи езым зы лажьэ кыщытралъхӀэкӀэ зыми фӀэмылӀыкӀ, зыми и унафэм цӀэмыт, имытелъхӀэ хеящӀэ щхӀэхуит псэхуитыр захуагъэкӀэ икӀи нахуэуэ и Ӏуэхум иригъэплъыну хуеину.

11-нэ пычыгъуэ

Зы лажьэ/щӀапхӀэджагъэ зытралъхӀэ дэтхэнэ зы цӀыхури зиухиижын зыхуэныкӀуэнэу шынагъуэншагъэхэр зыщигъуэтыну хеищӀэгъу нахуэм и кӀэухыу, кӀэрал хабзэм тету ягъэкъуаншэхункӀэ хейуэ кӀалътэр, мыхеифэ кӀраплъыркъым.

Хэти ягъэкъуаншэ хъунукъым, щичӀӀэм щыгъуэ кӀэрал хабзэкӀэ е Дунейпсо хабзэкӀэ щӀӀапхӀэджагъэу ямыбжа зы Ӏуэху зэрищӀам е ищӀапхӀэу къащыхъу зэримыщӀам щхӀэкӀэ. Хэти щӀапхӀэджагъэ щичӀӀам щыгъуэ хуэгъэувау щыта тезырым нэхъыбэ тралъхӀэ хъунукъым.

12-нэ пычыгъуэ

Дэтхэнэ зы цӀыхум и гъащӀэ унейм, и унагъуэм, и унэм е зэрызэрыщӀэ щӀыкӀэхэм щхӀэусыгъуэншэу зыри кыхэзэрыхъ хъунукъым, и напэм, и цӀэм кӀелӀусэ Хэти хуитыныгъэ иӀэщ мыпхуэдэ кыхэзэрыхъныгъэхэм кӀэрал хабзэкӀэ зыкӀыргъэхъумэнэу.

13-нэ пычыгъуэ

Дэтхэнэ зы цӀыхум хуитыныгъэ иӀэщ дэтхэнэ зы кӀэрали и щӀыналъэм щхӀэхуиту щызекӀуэнэу, щыпсэунэу.

Дэтхэнэ зы цӀыхум хуитыныгъэ иӀэщ езы и кӀэралри хэту дэтхэнэ зы кӀэралым иӀӀпхъукӀыну икӀи щӀӀэрыщӀӀэу нигъэзэжыну.

14-нэ пычыгъуэ

Дэтхэнэ зы цыхум хуитыныгъэ илэщ залымыгъэ/лей кышпахым и щхьэр нэгъуэщI кърал иригъэзыну, щхьэегъэзныгъэ амалхэр зыхуигъэщхьэпэну.

Ауэ пэжыпэу политичнэу щымыт щIэпхъэджагъэхэм е Дунейпсо кърал зэгухам и мурад, и бзыпхъэ къемызэгъ IуэхущIафэхэм кыхэкI дауэдапщэхэм щыгъуэ мы хуитыныгъэр зыхуэбгъэщхьэпэ хъунукъым.

15-нэ пычыгъуэ

Дэтхэнэ зы цыхум хуитыныгъэ илэщ зы къралым и цыхуу щытыну.

Дэтхэнэ зы цыхур зицыхуу щыт къралым щхьэусыгъуэншэу хэбгъэкI е нэгъуэщI къралым и цыху хъуну илэ хуитыныгъэм хэбгъэн хъунукъым.

16-нэ пычыгъуэ

Зи ныбжь ирикъуа дэтхэнэ зы цыхухъуми цыхубзми хуитыныгъэ илэщ кызыхэкIа лъэпкъым, зи цыхуу щыт къралым е дину илыгъым кыхэкI пэрыуэгъу кыхуэмыуву, хуиту кышэнэу, дэкIуэнэу, унагъуэ иухуэнэу.

Зэрышэн-зэдэкIуэным теухуа зэзэгъныгъэр (нэчыхьыр), зэрышэнэу-зэдэкIуэнухэм езым я щхьэхуитыныгъэ пэжрэ я фIэфIныгъэ икърэкIа яухуэр.

Унагъуэр, жылагъуэ-лъэпкъ псэукIэм и лъабжьэ нэхьыщхьэщи, жылэми къралми къехъумэр.

17-нэ пычыгъуэ

Дэтхэнэ зы цыхум хуитыныгъэ илэщ езым и унейуэ е нэгъуэщIхэр илэхьэгъууэ мылкъу зригъэлэну.

Дэтхэнэ зы цыхур щхьэусыгъуэншэу и мылкъу пэлэщIа е лъымылэсыф пщIы хъунукъым.

18-нэ пычыгъуэ

Дэтхэнэ зы цыхум гупсысэ, зэхашIа икIи дин хуитыныгъэ илэщ. Мы хуитыныгъэм кызэщIеубыдэр и закъуэу е гупу, нахуэу е унейуэ (щэхуу) и тхьэхуэлэурыщIэнхэр, и динкIа щIапхьэхэр нэрылъагъуу яригъэщIэн, игъэзэщIэн хуитыныгъэри.

19-нэ пычыгъуэ

Дэтхэнэ зы цыхум хуитыныгъэ илэщ зэрыхуейуэ гупсысэнэу, и гупсысэхэр кыIуэтэнэу. Мы хуитыныгъэм хэтщ цыхур и гупсысэхэм кыхэкIкIа зыми кымыгъэгумэщIыну, къралыгъуэ гъунапкъэхэм емылбытауэ щIэныгъэхэр, гупсысэхэр сыт хуэдэрей гъуэгукIи къэхутэн-къэпщытэн, зылэрыгъэхьэн хуитыныгъэри.

20-нэ пычыгъуэ

Хэти хуитыныгъэ илэщ Iэщэншэу, зауэ-банэншэу зэхуэсыну, хасэ иухуэнэу, ухуа хасэм хыхьэнэу.

Хэти зы хасэ хыхьэнэу ебгъэз хъунукъым.

21-нэ пычыгъуэ

Дэтхэнэ зы цыхум хуитыныгъэ илэщ занщлэу езым е хуиту кыхиха и лыклуэхэм я лэклэ кэралым и зегъэклэуэн луэхухэм хыхьэну, хэлэбэну.

Дэтхэнэ зы цыхум хуитыныгъэ илэщ и кэралым цыхубэм кыхузэригъэпэщ амалхэр зэхэгъэжыншэу, псом хуэдэу зыхуигъэщхьэпэну.

Хыкумэт лэщхьэтетныгъэм и лъабжьэр кэралым и цыхубэм и флэигъуэныгъэрщ. А флэигъуэныгъэр утыку кьохьэр щэху щыклэм тет хэхыныгъэ хуит захуэхэу е цыхухэм я флэигъуэныгъэхэр щхьэхуит-псэхуиту кьызэрагъэлъэгъуэфыну гъэпса нэгъуэщл щыклэхэу, зи ныбжь ирикъуа цыху псоми яхузэлухауэ, я лэлэтхэми зэхуэдэ гуащлэ ялэуэ, плалъэ гъэнэхуаклэ кьытрагъэзэжхэмклэ.

22-нэ пычыгъуэ

Цыхубэ жылагъуэм зэрыщыщым елътатауэ дэтхэнэ зы цыхум хуэфашщ социалнэ кьэхъумэныгъэ. Кэрал гуащлэклэ е кэралыгъуэхэм я зэдэлэпыкьуныгъэклэ икли дэтхэнэ зы кэралым езым и гъэпсыклэмрэ и амалхэмрэ елътатауэ дэтхэнэ зы цыхум хуитыныгъэ илэщ и напэрэ и цыхугъэрэклэ тыншу зэрызиужьыну экономикэ, социалнэ икли щлэнхабзэ луэхуклэ зыхуэныкьуэну амалхэр ирагъэгуэтыну.

23-нэ пычыгъуэ

Дэтхэнэ зы цыхум хуитыныгъэ илэщ лэжьэну, и луэхур хуиту кыхихыну, зауагъэклэ икли хуэфл амалхэмклэ лэжьэну икли луэхуншагъэм кьыщахъумэну.

Дэтхэнэ зы цыхум хуитыныгъэ илэщ зэхэгъэжыншэу зэхуэдэ луэху папщлэ зэхуэдэ лэжьапщлэ кьратыну.

Дэтхэнэ зы цыхум хуитыныгъэ илэщ езыри и унагъуэри цыхум хуэфэщэн псэуклэ илэу зыгъэпсэун, щыхуейм деж зылылэсыфыну социалнэ хъумэныгъэхэмклэ щлэгъэбыдауэ зы псэуклэ амал кьезытын зы лэжьапщлэ хуэфл кьылэрыхьэну.

Дэтхэнэ зы цыхум хуитыныгъэ илэщ езым и флагъэ папщлэ хасэ (профсоюз, сендикэ) зэхышэну, апхуэдэ зэхэшап хыхьэну, хэтыну.

24-нэ пычыгъуэ

Дэтхэнэ зы цыхум хуитыныгъэ илэщ зигъэпэсэхуну, и нэгу зригъэужьыну, псом хуэмыдэу и лъэжьэгъуэ плалъэр цыху хуэфашщ шапхъэм иту кьыхуагъэпсыну, плалъэ гъэнэхуаклэ и лъэжьапщлэри кьратурэ гъэпсэхуаклуэ дэклэну.

25-нэ пычыгъуэ

Дэтхэнэ зы цыхум хуитыныгъэ илэщ езыри и унагъуэри узыншэн, тхьэгъуэ хуэфашщ илэу псэун папщлэ шхыныгъуэ, фашщ, унэ икли медицинскэ дэлэпыкьуныгъэ игъуэтыну. Хэти хуитыныгъэ илэщ, луэхуншагъэ, сымаджагъэ, хукъуагъэ, лыгъуабагъэ, фызабагъэ, жьыгъэ икли езым имылэщлагъэ луэхугъуэхэм кьыхэкл амалыншагъэ, тхьэмыщклагъэ кьылысыу щытмэ кьыщахъумэну, кьрагъэлыну.

Анэхэмрэ сабийхэмрэ хуитыныгъэ ялэщ хэхауэ кьыклэлъыплъынхэу, кьыдэлэпыкьунхэу. Зэрыша зэл-зэфыз и бынуи зэмыщхьэгъусэхэм кьалъхуауи

щыррет, сабий псоми я зэхуэдэу, зэхэгъэжыншэу хуагъэщхьэпэр а зы социалнэ къэхъумэныгъэ амалхэр.

26-нэ пычыгъуэ

Дэтхэнэ зы цыхур хуитщ гэсэныгъэ зэригъэгъуэтыну. Гъэсэныгъэр, нэхь мащлэ дэдэу къапщтэмэ икӀи лъабжьэ гэсэныгъэр ахьшэншэщ. Пэщлэдзэ гэсэныгъэр зумыгъэлэнкӀэ амал зимылауэ егъэзыгъуэщ. Техникэ икӀи лэщлагъэ гэсэныгъэр хэти хузэлухагъэнуш. Ипщэ гэсэныгъэр зэхэгъэжыншэу хэти хузэлухауэ щытын хуейщ езым и сэнауш (талант) елытауэ.

Гъэсэныгъэр цыхум и цыхугъэм икӀуу зригъэужьыным хуэфӀыу гъэпсауэ икӀи цыху хуэфашэхэмрэ хуитыныгъэ нэхьщхьэхэмрэ хуащӀ щыхьыр, лытэныгъэр игъэлъэщыным, щигъэбыдэным хуэунэтлауэ щытын хуейщ. Гъэсэныгъэм цыхухэр хуцӀигъэкъун хуейщ расэ псоми, лъэпкъ псоми, дин гуп псоми я зэхуакум гулытэ, зэгурылауэ, зэхуэфӀныгъэ, зэныбжьэгъугъэ дэлъыну икӀи мамырныгъэр кыхъумэн папщӀэ Дунейпсо Къэрал Зэгухъэныгъэм иригъэкӀуэкӀ лъэжыгъэм зригъэужьу щытын хуейщ.

Сабийхэм ирагъэгъуэтыну гэсэныгъэр зыхуэдэнур кыхэзыхыну хуитыр, псом япэрауэ и анэ-адэрщ.

27-нэ пычыгъуэ

Хэти хуитыныгъэ илэщ цыхубэм и щлэнхабзэ гъащӀэм хуиту ныхыхьэну, гъуазджэр зыхуигъэщхьэпэну, щлэныгъэ зыужьыныгъэм хэтыну икӀи ар зыхуигъэщхьэпэну.

Хэти хуитыныгъэ илэщ езым кыигъэщӀа щлэныгъэ, жьабзэ (литературэ), гъуазджэ лэщлагъэхэм мылькуу, пщӀауэ, щыхуэ кыпэкӀуэу хуар кыхуахъумэну.

28-нэ пычыгъуэ

Хэти хуэфашэщ мы джэпсалъэм кыщыхэщ цыху хуэфашэхэмрэ хуитыныгъэхэмрэ шагъэзэщӀэфыну зы социалнэ икӀи дунейпсо гъэпсыкӀэ системэ щыӀэну.

29-нэ пычыгъуэ

Хэти езым и цыхугъэм хуиту икӀи икӀуу зригъэужьыну амал къезыт цыхубэ жылагъуэми къэралми хуищӀэжыпхъэ пщэрылхэр илэщ.

Хэти и хуэфашэхэр зыщыхуигъэщхьэпэкӀэ икӀи и хуитыныгъэхэр щызэрихьэкӀэ, нэгъуэщӀхэм я хуэфашэхэмрэ я хуитыныгъэхэмрэ хуэгъэпэжын, абыхэм щыхь, лытэныгъэ кыхуегъэщӀын икӀи демократическэ жылагъуэм зэдащтэ щэнхабзэр (этикэр), жылагъуэ гъэпсыкӀэр, щылэкӀэр егъэфӀэкӀуэным и амалхэр къэхъума хъун папщӀэ хэхауэ къэрал хабзэкӀэ гъэнэхуа гъунапкъэхэм епхауэ щытщ.

Дауи иррехъу, мы цыху хуэфашэхэмрэ хуитыныгъэхэмрэ зыхуэбгъэщхьэпэ, зепхъэ хъунукъым Дунейпсо Къэрал Зэгухъам и гурыль-гурыщӀэхэмрэ и бзыпхъэхэмрэ (принципхэмрэ) къемызэгъу.

30-нэ пычыгъуэ

Мы джэпсалъэм кыхиубыдэ дэтхэнэ зы хабзэ гъэувар зыгурыбгъауэ хъунукъым мыбы кыщиӀуэтыкӀа хабзэ гъэувахэм щыщ гуэр илэтыну, иукъуэну дэтхэнэ зы

къэрали, гупи, нэрыбги хуитыныгъэ ирит хуэдэу.